

Ιστορία

Ο θαυμασμός μου για την Πυρσόγιαννη χρονολογείται από παλιά, από τότε που πρωταντίκρυσα την σταχτόγκριζη σιλουέττα του πέτρινου χωριού. Ωστόσο, για κάποιον ανεξήγητο λόγο, ελάχιστο χρόνο είχα αφιερώσει στο σπουδαίο μαστοροχώρι, η σχέση μου μαζί του παρέμενε σχεδόν επιφανειακή. Ίσως γιατί δεν είχε φτάσει ακόμη το πλήρωμα του χρόνου...

Πυρσόγιαννη Κόνιτσας

Γη πετράδων και χτιστάδων

ΚΕΙΜΕΝΟ: Θεόφιλος Μπασγιουράκης
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: Άννα Καλαϊτζή,
Αρχείο περιοδικού «Αρμολόι», Φανή Σαρρή

Θαυμάσια λιθανάγλυφα, έργα Πυρσόγιαννιτών μαστόρων, κοσμούν τις τοικοποιίες σπιτιών και εκκλησιών.

ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΟ ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ

Ανασύρω από την βιβλιοθήκη μου έναν ογκώδη τόμο με πολυτελή βιβλιοδεσία. Είναι το εμβληματικό έργο «**ΜΑΣΤΟΡΟΙ ΧΤΙΣΤΕΣ ΑΠΟ ΤΑ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ**». Συγγραφείς του ο Τριπολιτσιώτης **Αργύρης Πετρονώτης** και ο Πυρσόγιαννίτης **Βασίλης Παπαγεωργίου**. Ανατρέχοντας στις σελίδες του θαυμάζω το αρχειακό υλικό με τις φωτογραφίες των παλιών μαστόρων και ανακαλύπτω πολύτιμα στοιχεία για το έργο και τη ζωή τους. Εξέχουσα θέση στην ύλη του βιβλίου κατέχει, βέβαια, το διασημότερο μαστοροχώρι της Κόνιτσας, η Πυρσόγιαννη. Μήπως ήρθε η στιγμή για μια ουσιαστικότερη γνωριμία με το υπέροχο χωριό; Στο πρώτο τηλεφώνημα απαντά ο καλός μας φίλος και συνεργάτης **Κυριάκος**

Παπαγεωργίου.

-Και βέβαια θα έρθω. Η Πυρσόγιαννη είναι τόπος αγαπημένος και -επιπλέον- η γενέτειρα των προγόνων μου.

Στο δεύτερο τηλεφώνημα ξανακούω - μετά από χρόνια- την φωνή του Βασίλη Παπαγεωργίου.

-Θα χαρώ πολύ να βρεθούμε και πάλι στην γενέθλια γη. Και μάλιστα με την παρουσία του αγαπητού μου συγγενή, συντοπίτη και συννομάτου, του Κυριάκου Παπαγεωργίου. Ξεκινάμε για Πυρσόγιαννη στα μέσα Νοεμβρίου. Αντί του κλασσικού δρομολογίου μέσω Νεάπολης, Τσοτυλίου και Πενταλόφου ακολουθούμε - με υπόδειξη του Βασίλη- μια διαδρομή που ολοκληρώθηκε πρόσφατα και έχει συνδέσει τα Γρεβενά με το Επταχώρι, μέσω Δοσικού. Είναι μια πορεία ασφάλτινη, που αρχίζει από την Δ έξοδο της πόλης των Γρεβενών και απευθύνεται στους λάτρεις των ήρεμων, μοναχικών διαδρομών.

Ημιορεινά διαδοχικά χωριά, σύντομες ευθείες και ήπιες στροφές, λιβαδοτόπια και δρυσοκέπαστες πλαγιές, μακρινές εικόνες των χιονόλευκων κορυφών της **Βασιλίτσας**, του **Γράμμου**, του **Σμόλικα** και της **Τύμφης**. Αργότερα δάση οξυάς και υψόμετρο που αυξάνει σταδιακά και ξεπερνάει τα **1.200** μέτρα. Κάποια στιγμή, αποκαλύπτεται αιφνιδιαστικά το **Δοτσικό**. Είναι ένα γραφικό χωριό, με πέτρινα σπίτια, χτισμένα σε υψόμετρο **1.060** μέτρων και περικλειστο από κατάφυτες πλαγιές. Πασίγνωστο, βέβαια, είναι το μονότοξο πέτρινο γεφύρι μέσα στο χωριό.

Παίρνουμε τις κατηφορίες στους ήπιους δυτικούς πρόποδες του **Τάλιαρου**. Οδηγούμε με μέγιστη ευχαρίστηση, ολομόναχοι, δεν συναντάμε ούτε ψυχή. Η απόλυτη ερημιά. Η υπέροχη ορεινή φύση κι εμείς. Λίγο πριν συναντήσουμε την διασταύρωση για το Επταχώρι, εμφανίζεται μπροστά μας η μικροσκοπική, παραδοσιακά χτισμένη Μονή του **Αγίου Γεωργίου**. Χαμηλώνουμε για το Επταχώρι, με την

τόσο ιδιαίτερη γεωλογική μορφή. Αμέσως μετά ξεκινάμε την -εδώ και τόσες δεκαετίες- αγαπημένη διαδρομή, παράλληλα με την φαρδιά, γεμάτη κροκάλες κοίτη του **Σαραντάπορου** ποταμού. Να και το γνωστό χαριτωμένο καταρρακτάκι πλάι στο δρόμο, που αποκτά υπόσταση μόνον μετά από βροχή. Μερικά χιλιόμετρα πιο κάτω, με τις έντονες βροχοπτώσεις των τελευταίων ημερών, η ορμή του ποταμού έχει παρασύρει την γέφυρα της **Λαγκάδας**. Έτσι η πρόσβαση στο ορεινό μαστοροχώρι των 900 μέτρων γίνεται πια με πολλές δυσχέρειες -μόνον μέσω **Δροσοπηγής**-. Παίρνει να σουρουπώνει, χάνεται ο ήλιος πίσω από τις βασανισμένες, ματοβαμμένες από τα χρόνια του Εμφυλίου κορφές του **Κάμενικ**. Συναντάμε δεξιά την τόσο γνωστή μας διακλάδωση προς την Πυρσόγιαννη και τα υπόλοιπα φημισμένα μαστοροχώρια αυτού του οδικού άξονα: την **Βούρμπιανη**, την **Οξιά**, το **Ασπμοχώρι**, τον **Γοργοπόταμο**, τους **Χιονιάδες** και το **Πληκάτι**. Αμέσως

Η Βάσω Σακκά φροντίζει καθημερινά να προμηθεύει τον ξενώνα "ΑΡΜΟΛΟΙ" με φρέσκο ψωμί.

Άγιος Γεώργιος και τμήμα της
Πυρσόγιαννης.

Ξενώνας ΑΡΜΟΛΟΙ.

Απόψεις από το πολύ περιποιημένο εσωτερικό και εξωτερική όψη με τον αιωνόβιο πλάτανο και την πλακόστρωτη βεράντα.

μετά, προβάλλει η οικεία όψη της **Πυρσογιαννης**, με τους λιτούς, πέτρινους όγκους σπιτιών και εκκλησιών, με την πλατειούλα και τα φωτισμένα τζάκια του καφενείου και του ξενώνα. Από κάποιες καμινάδες ανηφορίζουν τούφες καπνού προς τον ουρανό. Το χωριό είναι ζωντανό. Εξίσου ζωντανό είναι και το τζάκι στο ευρύχωρο, πολύ όμορφο σαλόνι του ξενώνα «**ΑΡΜΟΛΟΪ**».

Χοντρά κούτσουρα από πλατάνι καίνε ζωηρά και σκορπίζουν γύρω μας μια εξαίσια ζεστασιά.

Εδώ, στην γενέτειρά του, μας υποδέχεται ο Βασίλης Παπαγεωργίου με ανοιχτή αγκαλιά. Δεν αργεί να καταφθάσει από τον Βόλο και ο έτερος Παπαγεωργίου, ο Κυριάκος, Πυρσογιαννίτης κι αυτός εκ καταγωγής.

Καθώς νυχτώνει, στο υψόμετρο των **900** μέτρων της Πυρσογιαννης, η θερμοκρασία πέφτει αισθητά. Μαζευόμαστε όλοι γύρω από το τζάκι. Η παρουσία του εδώ πάνω είναι απαραίτητη και πολύ επιθυμητή, από τους πρώτους μήνες του φθινοπώρου ως τα τελειώματα της άνοιξης. Μαζί με τις φλόγες του τζακιού την ατμόσφαιρα ζεσταίνει και το ωραίο ντόπιο τσίπουρο που μας προσφέρει η **Βάσω Σακκά**. Πρόσχαρη και φιλόξενη η Βάσω, διαχειρίζεται τον ξενώνα «**ΑΡΜΟΛΟΪ**» από τις αρχές Δεκεμβρίου του 2016, με την βοήθεια της μητέρας της **Λαμπρινής**. Και είναι στ' αλήθεια πολύ σημαντικό να μπορεί ο επισκέπτης αυτού του ιστορικού τόπου να βρίσκει, κάθε μέρα του χρόνου, ένα φιλόξενο κατάλυμα κι ένα ζεστό σπιτικό φαγητό.

ΜΙΑ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Γύρω στα μεσάνυχτα τα βλέφαρα βαραινούν.

Το ταξίδι, η ήρεμη κουβεντούλα και -κυρίως- το τσιπουράκι και το τζάκι, επιδρούν πάνω μας σαν το αποτελεσματικότερο υπνωτικό, μας παροτρύνουν ν' ανηφορίσουμε τις σκάλες ως το δωμάτιό μας. Ένα δωμάτιο, μικρό σε διαστάσεις αλλά χαριτωμένο και λιτό.

Νωρίς το επόμενο πρωί η εξωτερική θερμοκρασία δεν ξεπερνάει τους 4°C. Με το τζάκι να τριζοβολάει μπροστά μας απολαμβάνουμε τον καφέ μας, τις σπιτικές μαρμελάδες από ροδάκινο και κορόμπλο, τα χωριάτικα αυγά και την παραδοσιακή αλευρόπιτα της κυρίας Λαμπρινής.

Την συντροφιά μας συμπληρώνει ο Πρόεδρος της Πυρσόγιαννης **Μιχάλης Βατσαλής**. Είμαστε ήδη έτοιμοι να ξεκινήσουμε το οδοιπορικό της γνωριμίας μας με το φημισμένο μαστοροχώρι. Νωρίτερα, όμως, ας κάνουμε μια σύντομη ιστορική αναδρομή. Ο όρος «**Μαστοροχώρια**», λοιπόν, ιδιαίτερα για τα χωριά τεχνιτών της Κόνιτσας, δεν είναι τωρινός, απαντάει ήδη από τον 19ο αιώνα. Ας σημειωθεί, μάλιστα, ότι λέγοντας τότε «Μαστοροχώρια» εννοούσαν χωριά κτιστάδων. Γιατί, κατά τον ηπειρώτη πεζογράφο **Χρήστο Χρηστοβασίλη**, οι χτίστες λέγονται γενικώς «**μαστόροι**», όχι μόνον στην Ήπειρο αλλά και σ' όλη τη χέρση Ελλάδα.

Η παλαιότερη τεκμηριωμένη μνεία επωνύμων μαστόρων από τα Κονιτσοχώρια ανάγεται, σύμφωνα με επιγραφική μαρτυρία, το **1740**. Άλλες τέσσερις επιγραφές έχουν χρονολογίες **1752, 1754, 1763** και **1798**. Όλες προέρχονται από αρχοντικά της Σιάτιστας και είναι κτηπορικές και αναφέρονται κάθε μία στο όνομα του «μάστορα». Ανήκουν όλοι στην μαστρογενιά του πρωτομάστορα **Νάκου**, από το μαστοροχώρι «**Μπλίζγιανν**», την σημερινή «**Λαγκάδα**» (που όπως αναφέραμε πιο πάνω στερήθηκε την γέφυρά της στον Σαραντάπορο).

Το ταξίδι των μαστόρων με τα μπουλού-

ΦΩΤ. Φ. ΣΑΡΡΗ

Ο Πυρσογιαννίτης μάστορας Ευριπίδης Βαλάς (1929-2013) χτίζει τη θρύση του Γκουμπέ.

κια τους, τα γνωστά «**μπ'λούκια**», σταμάτησαν ουσιαστικά στα χρόνια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Ήδη δύο θεωρούνταν τα σημαντικότερα μαστοροχώρια: η Βούρμπιανη και η Πυρσόγιαννη. Είναι τα πολυπληθέστερα μεταξύ των υπολοίπων, με την περίοδο της ακμής τους στον 19ο αιώνα. Είναι χαρακτηριστικό, ότι το **1874** η Βούρμπιανη κατοικείται από **362** οικογένειες, ενώ η Πυρσόγιαννη από **300**. Για την Πυρσόγιαννη, ειδικότερα, αναφέρουμε, ότι η παλαιότερη ονομασία της ήταν «**Πρισόγιαννη**». Η πρώτη γνωστή μνεία είναι αυτή του **1780** σε λειψανοθήκη της **Μονής Παναγίας της Ζέρμας**.

Τοπικές μαρτυρίες ανάγουν την ίδρυση

Πωγωνιανή (παλιά Βοστίνα). Πυρσογιαννίτες μαστόροι το 1932.

της Πυρσόγιαννης στον 16ο αιώνα. Θεωρείται, ωστόσο, πιθανόν ότι έχει προγενέστερο παρελθόν.

Ως προς τους Πυρσογιαννίτες μαστόρους, τρεις θεωρούνται οι πιο ονομαστοί: **ο Ζιώγας (Γιώργος) Φρόντζος, ο Λάμπρος Μπέτσας και ο Μήτρος Ζγκολόμπης.** Έργο ζωής του πρώτου θεωρείται το μεγάλο μονότοξο γεφύρι της Κόνιτσας στον ποταμό Αώο. Στο έργο αυτό του 1870 ο Φρόντζος ήταν επικεφαλής συνεργείου 80 μαστόρων. Οι διαστάσεις του γεφυριού είναι εντυπωσιακές, με άνοιγμα τόξου 36 μέτρα και ύψος 20 μέτρα. Ο Λάμπρος Μπέτσας, που ήξερε και λίγα γράμματα, ξεχώριζε για την καλλιτεχνική του ιδιοφυΐα και την τεχνική του

Πυρσογιαννίτες μαστόροι στην Ξάνθη το 1926.

εμπειρία. Έκτισε εκκλησίες, γεφύρια, λιοτρίβια, σεράγια και αρχοντικά στην Αλβανία, στα Πωγώνια και στην Θεσπρωτία.

Ξεχωριστή φυσιογνωμία μάστορα, όχι μόνον της Πυρσόγιαννης και της Κόνιτσας αλλά γενικότερα της νεοελληνικής λαϊκής τέχνης ήταν ο Μήτρος Ζγκολόμπης (1830-1905). Ταξίδεψε στο Άγιο Όρος, στο Τσιάμικο, στην Αλβανία και από τους πρώτους στην Τουρκία. Ανάμεσα στα πολλά άλλα έργα του απέκτησε μεγάλη εμπειρία στην κατασκευή και λειτουργία νερόμυλων και ριζόμυλων.

Έως τα 1860-1870 οι Πυρσογιαννίτες μαστόροι ταξίδευαν στα χωριά του Πωγωνίου, στα Ζαγοροχώρια, στο «Τσιάμ'κο» (την Θεσπρωτία) και σε πολλούς

Πυρσογιαννίτες και Στρατσιανίτες μαστόροι χτίζουν στην Περσία τη γέφυρα Γκιρντανέ στο 120 χλμ της σιδηροδρομικής γραμμής Κουμ - Τεχεράνης.

τόπους της Αλβανίας. Την ίδια περίοδο τους βρίσκουμε στην περιοχή της Λαμίας και Δομοκού στην Ορεινή Ναυπακτία και Καρπενήσι.

Αργότερα θα ξεπεράσουν την Πίνδο και θα επεκταθούν ανατολικότερα, στην Χαλκιδική και στο Άγιο Όρος. Στη συνέχεια θα κατέβουν και στην Πελοπόννησο αλλά και σε πολλά σημεία της Δυτικής Ελλάδας και Θεσσαλίας. Σ' αυτές αλλά και σε πολλές άλλες περιοχές σώζονται αναρίθμητα, πάσης φύσεως πέτρινα έργα, αποδεικτικά της τέχνης και εμπειρίας των πυρσογιαννιτών μαστόρων. Έργο πυρσογιαννίτη, του πρωτομάστορα **Νικόλαου Χρυσάφη** είναι και ο γνωστός Φάρος «**Μελαγκάβι**» ή Φάρος Λουτρακίου, στο Ηραϊόν άκρο της Περαχώρας, που αποπερατώθηκε το 1893.

Άλλα γνωστά έργα είναι το περίφημο κωδωνοστάσιο της Φιλιππιάδας του 1913, του πρωτομάστορα **Γιάννη Ζιούνη**, το εξίσου σπουδαίο κωδωνοστάσιο του Αγίου Χαραλάμπους, του 1888 στη Δημητσά-

να, του **Γιώργου Μπατσακαλή** (προπάππος του σημερινού Προέδρου της Πυρσογιαννης Μιχάλη Βατσακαλή). Από το 1880 οι «**Γκασιάδες**» μαστόροι κατηφορίζουν στον Βόλο, χτίζουν σχολεία και σπιτία, με κορυφαίο έργο το λιμάνι του Βόλου.

Κατά τα έτη 1895-1905 παρατηρείται μια σημαντική εξέλιξη στη μετακίνηση. Αρχίζουν τα υπερπόντια ταξίδια των μαστόρων στην Σμύρνη, στην Προύσα της Βιθυνίας, στην Μαύρη Θάλασσα, στην Αβησσυνία (σημερινή Αιθιοπία), στο Κογκό, στην Ταγκανίκα και στο Χαρτούμ του Σουδάν. Στο διάστημα 1902-1920, εκατό περίπου πυρσογιαννίτες μαστόροι εγκαθίστανται σε πολλές πολιτείες της Βορείου Αμερικής. Γύρω στα 1935 διαλύονται σιγά-σιγά τα «μπουλουκία». Η διάλυση αυτού του παραδοσιακού συστήματος των οικοδομικών συνεργείων δημιούργησε κενό στην απασχόληση των παλιών μαστόρων. Η λύση βρέθηκε στην αποδημία προς τα εργοτάξια της Περσίας. Σώζονται πολλές φωτογραφίες της περιόδου

1935-36, με Πυρσογιαννίτες και άλλους Ηπειρώτες και Δυτικομακεδόνες μαστόρους, καθώς και τα έργα τους, κυρίως γεφύρια και σιδηροδρομικούς σταθμούς στην Περσία. Πολύ χαρακτηριστική είναι και μια φωτογραφία που εικονίζει Πυρσογιαννίτες μαστόρους, καθισμένους πάνω σε καμήλες, εν μέσω συντρόφων τους από τον Βυθό Βοΐου.

Με το ξέσπασμα του πολέμου του '40, οι μαστόροι από τα Μαστοροχώρια στρατεύθηκαν, κατά κανόνα στο Ανεξάρτητο Τάγμα Κονίτσας. Μάλιστα, ως πρώτο νεκρό του πολέμου θεωρούν στην Πυρσογιαννη τον οργανοπαίχτη **Σωτήρη Χαλκιά**, ετών 25, στο φυλάκιο της προκάλυψης πάνω απ' τους Χιονιάδες, τις πρώτες πρωινές ώρες της Δευτέρας, 28ης Οκτωβρίου 1940. Μερικούς μήνες αργότερα, στα χρόνια της γερμανικής κατοχής, τα μπουλούκια των μαστόρων, άνεργα και απελπισμένα, πρόσφεραν την εργασία τους για ένα πιάτο φαΐ και στην καλύτερη περίπτωση για μια οκά καλαμπόκι. Έτσι, η ανταλλαγή με είδος στα παζάρια της Δυτικής Μακεδονίας ανέστειλε για

ένα μικρό χρονικό διάστημα την επερχόμενη πείνα.

Μετά τις πολύμορφες πολεμικές περιπτώσεις ανέκυψαν κάποιες άμεσες ανάγκες ανοικοδόμησης κοινόχρηστων οικοδομημάτων και οικιών. Ο αποκλεισμός, μάλιστα, της μεθοριακής επαρχίας από τις σύγχρονες τάσεις είχε διατηρήσει τον παραδοσιακό τρόπο κατασκευών. Τότε, το καλοκαίρι του 1946, χτίστηκε από Πυρσογιαννίτες μαστόρους το τελευταίο πέτρινο τοξωτό γεφύρι της Γάβρας, ανάμεσα στα χωριά Καστανιά και Καταφύγι, στο Λαμπερό Καρδίτσας.

Μετά το 1950, ο οικοδομικός οργανισμός με την χρήση του τσιμέντου, η τυποποίηση και η ταχύτητα στις κατασκευές στέγνωσαν και τα τελευταία ίχνη μιας μεγάλης παράδοσης, που άφησε τόσα πολλά πέτρινα έργα στους αιώνες. Ως κύκνειο άσμα και ταυτόχρονα ως τελευταίο συλλογικό έργο της πυρσογιαννίτικης οικοδομικής δημιουργίας μπορούμε να θεωρήσουμε την κατασκευή της εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου του Νεομάρτυρα στα Γιάννενα το 1960.

1912. Πυρσογιαννίτες μαστόροι στο Δέλβινο Αλβανίας.

ΦΩΤ. Φ. ΣΑΡΡΗ

**Ο Πυρσογιαννίτης
πελεκάνος Σπύρος
Βαλτάς. (1926 -)**

ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΑΣΤΟΡΩΝ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ ΣΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ

Κείμενο: Βασίλης Παπαγεωργίου

Κέντρα λαϊκής λιθογλυπτικής, ξυλογλυπτικής και ζωγραφικής ήταν όλα τα χωριά στην οροσειρά του Γράμμου. Από την ηπειρωτική του πλευρά, δεξιά και αριστερά του Σαραντάπορου ποταμού, βρίσκονται τα περίφημα κονιτσιώτικα Μαστοροχώρια, που γίνονται πασίγνωστα για τους ειδικευμένους τεχνίτες τους.

Σήμερα, τις μνήμες του λαμπρού λαϊκού πολιτισμού, που άνθισε στην Ήπειρο στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, διασώζουν, εκτός από τις γραπτές πηγές, ένα πλήθος από κτίσματα των μαστόρων από τα χωριά της Κόνιτσας. Παραμένουν εξαισία δείγματα πολιτισμού και ακόμα υπόμνηση σε όλους μας να τα φροντίζουμε γιατί πολλά από αυτά καταρρέουν καταδικασμένα από την αδιαφορία μας, κρατική και ιδιωτική. Και αυτή η φροντίδα μας, ας είναι ένας ελάχιστος φόρος τιμής που αποτίουμε στους τεχνίτες του τόπου μας.

Οι μαστοροί της πέτρας, οι χειρώνακτες, αυτοί οι καλλιτέχνες της ύλης, έζησαν μέσα στο έργο τους, για το έργο τους, από το έργο τους. Έχτιζαν με ήθος, φιλότιμο και γνώση και θεμελίωσαν μια γηγενή αρχιτεκτονική αισθητική. Αξιώθηκαν να γίνουν μύθος και δημοτικό τραγούδι.

Το ΑΡΜΟΛΟΪ, περιοδική έκδοση από την Πυρσογιαννή και τα γύρω Μαστοροχώρια, που κυ-

κλοφόρησε σε 10 τεύχη από το 1976 μέχρι το 1980, φιλοξένησε πολύτιμους θησαυρούς από διηγήσεις, σχέδια, φωτογραφίες, καρτποστάλ και επιστολές παλιών μαστόρων της πέτρας. Επιλέγουμε ένα μικρό απόσπασμα από επιστολή του Πυρσογιαννίτη μάστορα Δημοσθένη Φλίντρη (1906-1986):

«Όλη τους η τέχνη ήταν μια λέξη: αργά. Όσο πιο αργά δούλευαν, τόσο πιο καλοί μαστοροί ήταν. Τραγουδούσαν και σφύριζαν στο πελέκημα για να ξεχνιούνται και να μη βιάζονται. Γλεντούσαν την αργάδα τους. Θυμάμαι τον πατέρα μ' πούλεγε: 'μια ζουρλοτσουκανιά, μια μέρα δουλειά', μια άσχημη καλεμιά ήθελε παραπάνω ώρες δουλειά».

Η επιστολή αποκαλύπτει μια στάση ζωής. Φέρνει στην επιφάνεια την προτεραιότητα της ποιότητας απέναντι στο ποσοτικό αποτέλεσμα.

Η αναδίφηση και τεκμηρίωση του έργου των τεχνιτών της πέτρας, έργο ζωής του ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΑΣΤΟΡΩΝ στην Πυρσογιαννή, εμπλουτίζει με μια νέα διάσταση την αισθητική μας μόρφωση.

Το Μουσείο Μαστόρων που σύντομα αποπερατώνεται και θα λειτουργήσει, θα είναι μοναδικό, όχι μόνο για την Ήπειρο αλλά για ολόκληρη την Ελλάδα, μουσείο λαϊκής αρχιτεκτονικής.

Η Πυρσογιαννή, τα Μαστοροχώρια της Κόνιτσας με τις μικρές τους δυνάμεις οραματίζονται και πραγματοποιούν ένα μοναδικό και πολυδύναμο κέντρο σπουδής της λαϊκής δημιουργίας.

“Πάσα” : ανέβασμα πέτρας. Αγρίνιο 1949. Πυρσογιαννίτες μαστόροι χτίζουν τον κινηματογράφο των αδελφών Τσιτσιμελή.

Εξαιρετο δείγμα στερεότητας τοιχοποιίας και άποψη κεντρικού τμήματος της Πυρσόγιαννης από το καφέ-ταβέρνα στην πλατεία Κόκα-Καρυά.

ΠΕΡΙΔΙΑΒΑΙΝΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ

Έρχεται η στιγμή να γνωρίσουμε την σύγχρονη πραγματικότητα της Πυρσόγιαννης. Ξεναγούς μας έχουμε τον Βασίλη Παπαγεωργίου και τον Μιχάλη Βατσακαλή. Στην πλακόστρωτη πλατειούλα, μπροστά στον ξενώνα, επιβάλλεται με τον όγκο του ένα εντυπωσιακό πολύκλαδο πλατάνι, ηλικίας πολλών αιώνων. Λίγα μέτρα παραδίπλα, από μια χτιστή πέτρινη βρύση με λαξευτή γούρνα, κελάρυζει ακατάπαυστα νερό με πλούσια ροή. Είναι το ίδιο νεράκι, που με συντρόφευε το βράδυ κάτω από το παράθυρο του δωματίου, μέχρι να με πάρει ο ύπνος. Κατηφορίζουμε για καμιά πενήντα μέτρα ως την πλατεία «**Κόκα Καρυά**» με το ομώνυμο καφεενεδάκι. Εδώ λειτουργούσαν ως την δεκαετία του '70 μερικά παλιά μαγαζάκια, τσαγκάρικο, χασάπικο

2 καφενεΐα και 3 μπακάλικα. Στο αντικρινό μεγάλο διώροφο στεγάζονταν τα είδη του ελληνικού μονοπωλείου: πετρέλαιο, σπίρτα και αλάτι.

Παίρνουμε τις πλακόστρωτες ανηφοριές για τον «**Πάνω Μαχαλά**», ανάμεσα σε πλατάνια, βαλανιδιές και κουτσουπιές. Καλντερίμι και σκαλοπάτια μας οδηγούν μπροστά στον μεγαλόπρεπο ναό του **Αη-Γιώργη** με το δίδυμο καμπαναριό. Σύμφωνα με την διήγηση του Θωμά Παπακώστα (1893-1987), «ο παλιός Αγιώρης χτίστηκε στα 1712, στην ίδια θέση που είναι και ο σημερινός, μόνο που είχε ένα καμπαναριό και η κύρια είσοδός του έβλεπε προς το νότο. Ήταν όμορφη εκκλησία, με περιστύλιο σαν του Αηνικόλα, μόνο που οι κολώνες ήταν ξύλινες».

Η παλιά εκκλησία του Αη-Γιώργη καταδαφίστηκε το **1897**. Η νέα κτίστηκε στα **1903-1905** με εθελοντική εργασία των

Εκκλησία Αγ-Γιώργη. Απλά εκπληκτική.

Λεπτομέρειες από το εσωτερικό του Αη-Γιώργη. Ξυλόγλυπτο σε ξύλο καστανιάς του Βασίλη Σκαλιστή από το "Τούρνοβο" και πολύ ιδιαίτερες τοιχογραφίες του Σέρβου καλλιτέχνη Μιλτιάδη Νικόλιτς.

Μνημείο πεσόντων και πίσω του αναλημματικός τοίχος με περίτεχνη ξερολιθιά, ανεπηρέαστη από την πάροδο του χρόνου.

μαστόρων του χωριού, με την βασική δαπάνη να καλύπτεται από εισφορές των απανταχού Πυρρογιαννιτών. Η νέα εκκλησία, με τα δύο συμμετρικά πυργοειδή κωδωνοστάσια στην δυτική της όψη, μιμείται το αρχιτεκτονικό σχέδιο της Μητρόπολης των Αθηνών. Η αθηναϊκή μητρόπολη, πρέπει να τονιστεί, επηρέασε αρνητικά την ελληνική ναοδομία γιατί, ακολουθώντας πρότυπα της ευρωπαϊκής εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής και υπερψώνοντας τα κωδωνοστάσια, τα τόνισε σε βάρος της παρουσίας του τρουλλού. Ο οποίος, με την κυρίαρχη συμβολική και δομική σημασία του είναι -και πρέπει να παραμένει- το κορυφαίο και δεσπίζον στοιχείο του σταυροειδούς εγγεγραμμένου τρουλλωτού ναού. Η μορφή και ο τύπος αυτού του ναού είναι παγκόσμιας σημασίας επίτευγμα της βυζαντινής αρχιτεκτονικής και δίδαγμα εσαεί των ομότεχνων πατέρων του Βυζαντίου.

Το εσωτερικό του ναού μας εντυπωσιάζει τόσο με τις μεγαλόπρεπες διαστάσεις όσο και με τα πολλά και ποικίλα, σημαντικά χαρακτηριστικά. Αρχικά το εξαιρετικό πλακόστρωτο δάπεδο, έργο των Γαλαναίων μαστόρων, καθώς και η καλοφτιαγμένη σκαλονάδα που οδηγεί στο Ιερό Βήμα, έργο του **Πέτρου Κοντοζήση**. Εκπληκτικά είναι τα ξυλόγλυπτα μέρη του ναού, ο δεσποτικός θρόνος, ο άμβωνας και το τέμπλο, όλα περίτεχνα σκαλισμένα από ξύλο καστανιάς, έργα του ξυλογλύπτη **Βασίλη Σκαλιστή**, από το «**Τούρνοβο**» τον σημερινό Γοργοπόταμο. Όλες οι εικόνες του τέμπλου έχουν την υπογραφή των Χιονιαδιτών ζωγράφων **Χριστόδουλου** και **Θωμά Παπακώστα** (οι γνωστοί «Μαρινάδες»), που ήταν επηρεασμένοι από την τεχνοτροπία του Αγίου Όρους.

Την προσοχή μας κινεί ιδιαίτερα η εξαιρετικά πρωτότυπη και συναρπαστική

ζωγραφική του Σέρβου καλλιτέχνη **Μιλτιάδη Νικολιτς**, που εργάστηκε στην Πυρσόγιαννη και στην επαρχία Πωγωνίου μεταξύ των ετών 1930-1940. Εντυπωσιακές είναι, όχι μόνον οι φόρμες της θεματολογίας του αλλά και οι ιδιόμορφες χρωματικές του επιλογές.

Το ενδιαφέρον μας κινεί επίσης ένα στοιχείο με ιστορική σημασία για τον ναό. Είναι μια επιμήκης πλάκα, όπου αναγράφεται μια εκτεταμένη ονομαστική κατάσταση δωρητών εξ Αμερικής «*δια ελαιοχρωματισμόν ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ*».

-Με τον όρο «ελαιοχρωματισμός» εννοούσαν προφανώς το ζωγραφικό έργο του Σέρβου καλλιτέχνη, διευκρινίζει ο Βασίλης Παπαγεωργίου. Το αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό της πλάκας είναι, η αναγραφή των ποσών των δωρητών τόσο σε δολάρια όσο και σε δραχμές. Βγαίνοντας από τον ναό αγναντεύουμε με θαυμασμό το πανόραμα του ορεινού ορίζοντα προς το νότο. Την οπτική μας ξενάγηση αναλαμβάνει ο ειδικός «βουνολόγος» Κυριάκος Παπαγεωργίου. Από τα ΒΔ λοιπόν, προς τα ΝΑ προβάλλουν, μέσα σε σύννεφα και καταχνιές διαδοχικές χιονόλευκες κορυφές: ο **Λάπατος**, η **Αστράκα**, ο **Πλόσκος**, η **Γκαμπάλα I** και **II**, τα **Μεγάλα Λιθάρια**, ο **Καρτερός**, η **Γκούρα** και η **Τσούκα Ρόσα**. Πιο κοντά ξεχωρίζουν το **Ραΐδοβούνι** και η **Τραπεζίτσα** ενώ, πλησιέστερα ακόμη, εμφανίζεται η χαρακτηριστική κορυφή της παλιάς **Στράτσιανης** (σημερινού **Πύργου**) με την κεραία.

Συνεχίζουμε την περιήγησή μας αφήνοντας χαμηλότερα μια πλατειούλα μ' ένα ωραίο πετρόχτιστο οίκημα, που στεγάζει το Αστυνομικό Τμήμα καθώς και το Τμήμα Συνοριακής φύλαξης. Πριν εγκαταλείψουμε τον Αη-Γιώργη, δεν παραλείπουμε να προσέξουμε τον αναλημματικό τοίχο που υποστηρίζει τον αύλειο χώρο τού -αμέσως πιο πάνω- ευρισκομένου **Δημοτικού Σχολείου**. Η τοικοποιία αποτελεί ένα εξαιρετικό δείγμα παραδοσιακής ξερολιθιάς που κατασκεύαζαν -κατά το πολυγωνικό σύστημα- οι Πυρσόγιαννίτες μαστόροι χωρίς ενδιάμεσο συνδετικό

Φθινοπωράκι έξω από το σιδερόφρακτο παράθυρο του υπό ίδρυση "Μουσείου Ηπειρωτών Μαστόρων".

υλικό. Το οικοδόμημα του σχολείου είναι μεγάλοπρεπο, κατασκευασμένο από την παρέα του Πυρσόγιαννίτη **Βασίλη Σιάντρα** το **1926**, στην θέση προϋπάρχοντος σχολείου από το 1841, που κάπκε το 1914. Την εποχή εκείνη Υπουργός Παιδείας ήταν ο **Γεώργιος Παπανδρέου**. Το σχολείο λειτούργησε επί 60 χρόνια, από την κατασκευή του μέχρι το 1986.

-Εδώ μαθητεύσαμε τόσο εμείς όσο και οι γονείς μας, λένε ο Μιχάλης και ο Βασίλης. Άριστα αναπλασμένο και με εντυπωσι-

**Ο Κυριάκος Παπαγεωργίου στην γη των
προγόνων του.**

Τμήμα της πλακοσκέπαστης, καλυμμένης με βρύα σκεπής, της βρύσης “Γκασιάδικο”, στον “Πέρα Μαχαλά”.

ακές διαστάσεις το εσωτερικό του σχολείου πρόκειται να φιλοξενήσει στις αίθουσές του το πολύ σημαντικό για την ιστορία των Μαστοροχωριών **Μουσείο Ηπειρωτών Μαστόρων**.

-Το στήσιμό του θα επιμεληθεί ειδικός μουσειολόγος, εξηγεί ο Βασίλης. Πιστεύουμε ότι όταν ολοκληρωθεί, θα αποτελέσει διαχρονικό πόλο έλξης των επισκεπτών της περιοχής.

Μετά το σχολείο, κατηφορίζουμε μ’ ένα στενό καλντερίμι, προς τα ΝΔ. Δίπλα σε μια αυλόθυρα ξεχωρίζει η χρονολογία **1933**. Σ’ ένα λεπτό φτάνουμε στον «**Πέρα Μαχαλά**», που είναι γνωστός και ως «**Γυφτομαχαλάς**».

-Εδώ μεγάλωσαν κι έχτισαν τα σπιτικά τους οι πρόγονοί μας, οι «Γκασιάδες», λέει στον Κυριάκο ο Βασίλης. Κάπου εδώ υπήρχε και των δικών σου προγόνων το σπιτικό.

Περίοπτη θέση στην γειτονιά κατέχει το «**Γκασιάδικο**» μια πετρόχτιστη σκεπαστή κρήνη πολύ επιβλητική. Από την

κρήνη ανηφορίζουμε προς τα δυτικά του «Πέρα Μαχαλά» που μαζί με τον αντικρινό μαχαλά των «**Σιουγγαράδων**», είναι τα υψηλότερα σημεία του χωριού. Η θέα προς τα γύρω βουνά και την φυσική κοάνη -όπου είναι φωλιασμένη η **Καστιανιανη**- είναι μοναδική. Μόλις 50 μέτρα πιο πάνω σταματάει ο οικοδομικός ιστός και αρχίζει το βουνό, με μαυρόπευκα και βαλανιδιές. Ωραία σπίτια είναι χτισμένα στην γειτονιά, δεν λείπουν όμως και κάποια ερειπωμένα. Σε κάποιο απ’ αυτά, γύρω από τα παράθυρα με τα σπασμένα τζάμια, διατηρείται ακόμη το αρχικό χρώμα λουλακί.

Εδώ στα τελειώματα του χωριού μάς ηρμεί η ερημική παρουσία του ναού του **Αγίου Αθανασίου**. Ακριβώς δίπλα του, κυριαρχεί με τις διαστάσεις και τον όγκο της μια βαλανιδιά ηλικίας πολλών αιώνων, με τα κλαδιά της να εκτελούν χρέη καμπαναριού. Μια υποψία νλιαχτίδων

**Αιωνόβια δρυς πάνω από το εκκλησάκι του Αγίου Αθανασίου.
Κατηφορίζοντας πλακόστρωτα στενορρόμια από τον "Πέρα Μαχαλά".**

Εξαιρετικό δείγμα σπιτιού με τον αυθεντικό αρχικό χρωματισμό. Στο γενικό γκρίζο του πέτρινου χωριού η παρουσία του είναι εκτυφλωτική.

φωτίζει αμυδρά τις χιονοσκέπαστες κορυφές του Σμόλικα. Λίγο δυτικότερα ξεχωρίζει η χαμηλότερη και γνώριμη -από προγενέστερη ανάβασή μας- χλιοβοασανισμένη από σφοδρούς βομβαρδισμούς και τις μάχες του Εμφυλίου, κορυφή του «**Κλέφτη**». Περίπου 100 μέτρα ΝΑ του Αν-Θανάση βγαίνουμε στην «**Ράχη**», ένα φυσικό μπαλκόνι με εξαιρετική θέα στην κάτω της πελώριας κοίτης του Σαραντάπορου ποταμού. Βοριαδάκι και συννεφιά, χέρια και πρόσωπα παγώνουν. Παίρνουμε τις κατηφορίες, πάντα στον «Πέρα Μαχαλά». Να ένα ωραίο σπίτι με λιθανάγλυφα και χρονολογία **1848**. Σ' ένα άλλο υπάρχει η χρονολογία **1857**. Σ' έναν καλοχτισμένο φράκτη υπάρχει πηγή νερού. Κατηφορίζουμε ωραίο καλντερίμι, που μετά από λίγο διασταυρώνεται με άλλο. Σ' ένα λεπτό συναντάμε δεξιά μας τον ναό του **Αγίου Νικολάου**, με το ανεξάρτητο, τριώροφο καμπαναριό. Αντίθετα με

τον παλιό ναό του Αν-Γιώργη που καταδαφίστηκε, ο αντίστοιχος ναός του Αγίου Νικολάου διασώθηκε από την απειληθείσα καταδάφιση και ανέγερση -στην θέση του- νέου. Την καταδάφιση και ανέγερση είχε εγκρίνει με σχετική του απόφαση το Κοινοτικό Συμβούλιο της Πυρσόγιαννης την 30ή Μαρτίου 1957. Με την έγκαιρη αντίδραση του Πυρσογιαννίτη Προέδρου της Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών **Κώστα Φρόντζου** (1904-1986) και την αποτελεσματική παρέμβαση του Καθηγητού **Αναστάσιου Ορλάνδου** (1887-1979), αποσοβήθηκε τελικά η αυθαιρεσία της -ελάχιστα- ευαισθητοποιημένης τοπικής αρχής. Ο Άγιος Νικόλαος είναι μια αντιπροσωπευτική εκκλησία της Ηπείρου και Δυτικής Μακεδονίας στον τύπο της λιθόδομητης, τρίκλιτης δρομικής βασιλικής με γυναικωνίτη δυτικά, κάτω από ενιαία δίρρικτη, ξύλινη στέγη χωρίς τρούλλο.

Μεταγενέστερα στην μεσημβρινή (προσπλιακή) πλευρά της εκκλησίας προσκτίστηκε «χαγιάτι», με την μορφή τοξωτής κιονοστήριχτης και εννεάστηλης στοάς, με δική της μονόριχτη στέγη, χαμηλότερη από την κυρίως σκεπή.

Εγχάρακτες επιγραφές χρονολογούν την εκκλησία και τη στοά από το έτος **1782**. Από την ίδια δυσδιάκριτη επιγραφή προκύπτει η εντυπωσιακή διαπίστωση, ότι την εποχή εκείνη υπήρχαν στην Πυρσόγιαννη επτά ιερείς. Η μεσημβρινή πλευρά της βασιλικής του Αγίου Νικολάου είναι το εμβληματικότερο χαρακτηριστικό της ομορφιάς και της ιστορίας του μνημείου, αποτελεί το αισθητικότερο τμήμα όλου του ναού. Το κάλλος αυτό οφείλεται στους διαδοχικούς μονόλιθους κιονίσκους με τα στιβαρά και πλήρη κιονόκρανα, τα δυναμικά ημικυκλικά τόξα, καθώς και τις εννέα τετράγωνες μικρές κόγχες με τα υπέροχα λιθόγλυπτα κοσμήματά τους, όλα διαφορετικά, που θα ζήλευε

κάθε μνημείο λαϊκής τέχνης.

Θέα μεγαλειώδης στην κοιλάδα του Σαραντάπορου, στην οροσειρά της Τύμφης, στον Σμόλικα και στις Αρένες του Γράμμου. Ο χορταριασμένος αύλειος χώρος του Αγίου Νικολάου είναι ένα σημείο περισυλλογής και κορυφαίου αγναντέματος, που κάθε επισκέπτης της Πυρσόγιαννης οφείλει στον εαυτό του. Πριν αποχαιρετήσουμε το μνημείο, ο Βασίλης μας υποδεικνύει, ανάμεσα στα πολλά λιθανάγλυφα, και ένα που απεικονίζει δύο ζαρκάδια αντικριστά. Είναι το ειδυλλιακό θέμα, που υιοθετήθηκε μεταγενέστερα ως έμβλημα του ιστορικού Συλλόγου της «**Προοδευτικής Ένωσης Πυρσόγιαννης**», που είχε συμπληρώσει φέτος **90** χρόνια, γεμάτα με πολυσχιδείς δράσεις και προσφορά για την Πυρσόγιαννη και, γενικότερα, για τον τόπο.

Κατηφορίζοντας συνεχώς φτάνουμε πολύ γρήγορα στην πλατεία με το οικοδόμημα που στέγαζε το Δημαρχείο του

Η εμβληματική μεσημβρινή πλευρά της Βασιλικής του Αγίου Νικολάου, με την τοξωτή, κιονοστήριχτη και εννεάστηλη στοά.

πρώτου Δήμου Μαστοροχωριών. Εδώ βρίσκονται και τα γραφεία του Συλλόγου της Προοδευτικής Ένωσης, με την σημαντική ιστορική βιβλιοθήκη της Ηπείρου και την εξίσου σημαντική, μόνιμη έκθεση ασπρόμαυρης φωτογραφίας του περίφημου φωτογράφου **Κώστα Μπαλάφα** (1920-2011). Η σειρά των εξάισιων φωτογραφικών θεμάτων, από διάφορα σημεία της Ελλάδας, είναι δωρεά προς την Ένωση από τον Μπαλάφα, που είχε προσωπικά επιμεληθεί την αποτύπωση των θεμάτων του σε ρυζόχαρτο.

Μετά την πολύωρη περιήγηση σε θερμοκρασίες μονοψήφιας, αυτό που κυρίως επιθυμούμε είναι να χαλαρώσουμε για λίγο σε μια ζεστή γωνιά. Δεν υπάρχει ωραιότερη από το αναμμένο τζάκι με τα «μπάσια» (καναπεδάκια) του στον ξενώνα **ΑΡΜΟΛΟΪ**. Η **Βάσω** ετοιμάζει καφεδάκι και τσάι του βουνού, μας κερνάει κι ένα σπιτικό γλυκό κορόμπλο με γέυση μοναδική. Με το πέσιμο της νύχτας κατευθυνόμαστε στο καφενείο «**Κόκα Καρυά**», στην ομώνυμη πλατεία. Εκεί μας υποδέχεται η πολύ φιλόξενη **Άννα Νάτση** με τους γιούς της **Πέτρο** και **Λάμπρο**. Με καταγωγή από την κοντινή Λαγκάδα η Άννα ζει στην Πυρσόγιαννη τα τελευταία 33 χρόνια. Τις τύχες του μαγαζιού έχει αναλάβει τους τελευταίους μήνες, μόλις από τον Αύγουστο του 2016.

Πολύ ευχάριστος ο χώρος, θερμαίνεται εκπληκτικά από μια, μικρή σε μέγεθος, αλλά πολύ αποδοτική μαντεμένα ξυλόσομπα. Όπως την προηγούμενη νύχτα στο Αρμολοΐ, έτσι κι απόψε στο Κόκα Καρυά το δείπνο μας είναι μια ευχάριστη γευστική εμπειρία. Μοσχαράκι ντόπιο, γίδα βραστή, αγριογούρουνο και αλευρόπιτα της Άννας, πάντα με γλυκόπιτο τσιπουράκι και κρασάκι. Κυλούν ευχάριστα οι ώρες σε μια ατμόσφαιρα ζεστή, ζωηρή, με πρόσχαρες παρέες ντόπιων αλλά και επισκεπτών.

Προσφέροντας όλο το χρόνο ποιοτική διαμονή και διατροφή η Πυρσόγιαννη είναι αναμφίβολα ένας ελκυστικός προορισμός, μια βάση για περιηγήσεις στην συνολική συναρπαστική περιοχή.

ΞΩΚΚΛΗΣΙΑ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΩΝ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΩΝ

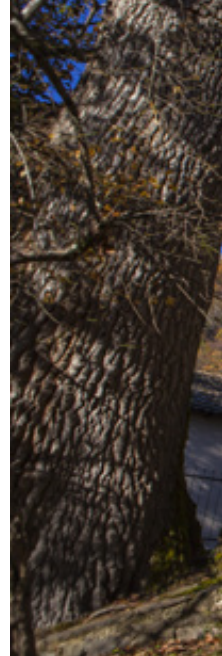
Μετά την χθεσινή σκοτεινιά διαλύονται τα σύννεφα, ξαστερώνει ο ουρανός. Τα χρώματα ζωντανεύουν, η σταχτόγκριζη πέτρα σπιτιών και καλντεριμιών παύει να είναι μουντή. Λίγο πριν μας βάλουν στο σημάδι οι πρώτες ακτίνες του ήλιου, το εξωτερικό θερμόμετρο δείχνει ενάμισι βαθμό πάνω απ' το μηδέν. Πρωινό δίπλα στο τζάκι, ντυνόμαστε ζεστά και ξεκινάμε με τον Μιχάλη Βατοκαλή να γνωρίσουμε δύο, μοναχικά και απόκρυφα μέσα στο φυσικό περιβάλλον, ξωκκλήσια του χωριού.

Το πρώτο είναι της **Ανάληψης**. Το συναντάμε σε απόσταση 1 χλμ. στα Δ, με χωματόδρομο που ο μισός είναι λασπωμένος. Είναι ένα γραφικό εκκλησάκι, μέσα σε θαυμάσιο δάσος μαυρόπευκων και δρυών και με κορυφαία θέα στον Σμόλικα και στην Τύμφη. Υπάρχει χτιστή βρυσούλα με νερό, ενώ στην σκιά το κρύο είναι τσουχτερό. Το ξωκκλήσι της Ανάληψης είναι μια πολύ καλή πρόταση ευχάριστης και ξεκούραστης πεζοπορικής διαδρομής, σ' ένα από τα ωραιότερα σημεία της φύσης του χωριού.

Από την Ανάληψη αγναντεύουμε τον Άγιο Μηνά, στην άκρη του μαχαλά των Στυλάδων. Είναι ο «τόπος των δακρύων», το σημείο αποχαιρετισμού των μαστόρων όταν έφευγαν για να δουλέψουν σε άλλους τόπους.

Το δεύτερο εκκλησάκι έχει την πρωτότυπη ονομασία «**ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΩΝ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΩΝ**». Την κατεύθυνσή του μας υποδεικνύει η σχετική πινακίδα, καθώς, πλησιάζουμε από το κεντρικό οδικό δίκτυο την Πυρσόγιαννη. Είναι μια πολύ ενδιαφέρουσα διαδρομή με πολυδιάστατη θέα και τοπίο που μεταβάλλεται συνεχώς. Η διαδρομή, ωστόσο, δεν είναι εύκολη. Ο δρόμος αλλού είναι πετρόσπαρτος, αλλού λασπωμένος, ενώ δεν λείπουν και τα νεροφαγώματα από τις βροχές. Την χειμερινή, ιδιαίτερα, περίοδο η χρήση αυτοκινήτου με τετρακίνηση είναι απαραίτητη.

Σε απόσταση 4.4 χλμ. από την πινακίδα αποκαλύπτεται το εκκλησάκι της Παναγίας. Είναι χτισμένο σε υψόμετρο 900 μέτρων, μέσα σ' ένα ειδυλλιακό ξέφωτο δρυοδάσους. Από την χτιστή πηγή τρέχει άφθονο βουνίσιο νερό.

- Εδώ οι Πυρσογιαννίτες γιορτάζουν κάθε χρόνο το πανηγύρι της Παναγιάς, λέει ο Μιχάλης, ένα πανηγύρι που έχει χάσει αρκετή από την αίγλη του τα τελευταία χρόνια.

«ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗΣ» ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΑΡΜΟΛΟΙ»

Η Πυρσόγιαννη, εκτός από τις γενιές των περίφημων μαστόρων της, μπορεί να περριφανεύεται και για τον Σύλλογο «ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗΣ», που ιδρύθηκε το 1926 από νεαρούς μαστόρους που ταξίδευαν στην παλιά Ελλάδα και σε πολλές χώρες του εξωτερικού. Εφέτος ο Σύλλογος έκλεισε 90 χρόνια ζωής, μια πορεία γεμάτη αγώνες και συμμετοχή στις ανάγκες και στα προβλήματα του τόπου. Που, που χωρίς τον σύλλογο, θα ήταν φτωχότερος σε πρωτοβουλίες για έργα και σε προοπτική για επιβίωση.

Μερικά από τα σημαντικότερα επιτεύγ-

ματα του Συλλόγου υπήρξαν:

Το 1930 η κατασκευή του πρώτου ξενοδοχείου-Εστιατόριου του χωριού. Το 1935 και το 1939 η καθιέρωση της οικονομικής ενίσχυσης -αντίστοιχα- των μαθητών γυμνασίου και των απόρων οικογενειών. Το 1956 η κατασκευή του κτιρίου για την στέγαση του Αστυνομικού Σταθμού. Το 1958 η κατασκευή του Ταχυδρομείου με δωρεά των Πυρσογιαννιτών Αμερικής. Το 1960 η κατασκευή του κεντρικού καλντεριμιού προς την πλατεία και 5 χρόνια μετά η κατασκευή του Νοσοκομείου. Το 1966 κατασκευάζεται το νέο Ξενοδοχείο-Εστιατόριο. Το 1976 εκδίδεται από μέλη του Συλλόγου το εξαιρετικό περιοδικό Πολιτισμού, Παράδοσης και προβληματισμού για την φυσιογνωμία του τόπου, «ΑΡΜΟΛΟΙ» Που φέρνει στην επιφάνεια ζωή, των μαστόρων, όταν οι άνθρωποι ήταν δημιουργικοί. Φέρνει στην επιφάνεια το μεράκι και την δημιουργικότητα κόντρα στην επαγγελματική αδιαφορία και ψυχρότητα, την προτεραιότητα της ποιότητας απέναντι στο ποσοτικό αποτέλεσμα, το βάθος απέναντι στην επιπολαιότητα, την φαντασία και πρωτοτυπία απέναντι στην τυποποίηση και ρουτίνα.

Πολλές ευνοϊκές κρίσεις και σχόλια γρά-

Ο Κυριάκος Παπαγεωργίου αγναντεύει τον ορεινό ορίζοντα από το εκκλησάκι της Ανάληψης.

“Παναγία των Ξενιτεμένων”. Τμήμα της φρουριακής τοιχοποιίας με τις στερεότερες αντηρίδες.

φτηκαν κατά καιρούς από σημαντικούς ανθρώπους του πνεύματος για το ΑΡΜΟΛΟΪ. Επιλέξαμε την άποψη του μεγάλου Λαογράφου **Κίτσου Μακρή**:

«Αυτές οι εκδόσεις που αφορούν σε κάποιο, περασμένης σημασίας, χωριό, κατά κανόνα είναι ανιαρά έντυπα, με κείμενα γεμάτα υπερθετικά επιθέτων, γλυκερή νοσταλγία του «παλιού καλού καιρού», ανεύθυνη λαολογία και λιβανωτό για «διαπρέψαντες» συμπατριώτες. Το περιοδικό σας μ' έκανε ν' αλλάξω γνώμη. Χαίρομαι και χειροκροτώ την θετική του προσφορά και τη ζωντάνια του. Δεν έφταιγε λοιπόν το είδος».

Μετά το 1976 ακολούθησαν πολλά ακόμη σπουδαία έργα, με σημαντικότερο το -υπό ολοκλήρωση- «**ΜΟΥΣΕΙΟ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΜΑΣΤΟΡΩΝ**» και το «**ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ**». Σε αναγνώριση του εθνικού και πολιτιστικού της έργου η Προεδρική Ένωση Πυρσόγιαννης βραβεύτηκε το **1997** από την **Ακαδημία Αθηνών**.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Παρατηρώ τους δυο Παπαγεωργίου, τους «Γκασιάδες» της Πυρσόγιαννης, τον Βασίλη και τον Κυριάκο : να τσουγκρίζουν τα ποτήρια τους, να συζητάνε ζω-

ηρά, να χωρατεύουν και να χαίρονται το ξαναντάμωμά τους, μετά από τόσα χρόνια, στην προγονική γη. Τσουγκρίζουμε κι εμείς μαζί τους. Με την ευχή να μην αργήσουμε να ξαναβρεθούμε στην φιλόξενη Πυρσόγιαννη. Που θ' αποτελέσει την βάση των εξορμήσεών μας για τα υπόλοιπα Μαστοροχώρια και τις ιστορικές βουνοκορφές του υπέροχου τούτου τόπου.

Ευχαριστίες

Τον ξενώνα - ταβέρνα «**Αρμολοί**» για την εξαιρετη φιλοξενία. Το καφέ - ταβέρνα « **Κόκα - Καρυά**». Τον πρόεδρο της Κοινότητας **Μιχάλη Βατοκαλή**. Τον **Κυριάκο Παπαγεωργίου**. Ιδιαίτερα ευχαριστούμε προσωπικά τον **Βασίλη Παπαγεωργίου**, για τις βοήθειες και τον χρόνο που διέθεσε για μας.

Βοηθήματα

- Αργύρης Π.Π. Πετρονάκης - Βασίλης Παπαγεωργίου, «**ΜΑΣΤΟΡΟΙ ΧΤΙΣΤΕΣ ΑΠΟ ΤΑ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ**», τόμος Α., Ν. Α. Ιωαννίνων, Ήπειρος Α.Ε., Ιωάννινα 2008.

- Δήμος Μαστοροχωρίων, «**ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ. ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ**», Τρίκαλα 2008.

ΓΥΡΩ ΓΥΡΩ ΑΠ' ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ

του Κυριάκου Παπαγεωργίου

Γυρόφερνα την Πυρσόγιαννη, για πολλά χρόνια, δίχως να τη σκοπεύω ως στόχο και ως προορισμό.

Έγλειφα το κόκαλο, σα να λέμε, περιμένοντας να φτάσει ο μεζές στο μεδούλι του.

Γύρω – γύρω λοιπόν ακολουθούσα τις συντεταγμένες πλαγιές, τις όμορες κορυφές, τις στράτες των κυρατζήδων και των μαστόρων, ως και τα πανηγύρια των γυροχωριανών που το κλαρίνο τους έφτανε ως την καρδιά της Πυρσόγιαννης.

Κοιμόμouνα και ξυπνούσα μέσα στην ομίχλη των βουνών κι αντίκριζα από τα μπαλκόνια τους τη θωριά και την πέτρινη όψη της, μα δεν τολμούσα να πλησιάσω την Πυρσόγιαννη.

Γιατί;

Διότι ήθελα να πάω "σαν έτοιμος από καιρό" και να πω "νάμαι, ένας Βολιώτης, που έχει καταγωγή απ' την Πυρσόγιαννη, αλλά ξέρει καλά τα πέριξ, το χώρο και τη μορφολογία της"...

Είχα ανέβει στο Κάμενικ, τη ματωμένη κορυφή, πάνω ακριβώς από την Πυρσόγιαννη, είχα περιπλανηθεί γύρω από τη Στράτσιανη (τον Πύργο) και τον εντυπωσιακό της λόφο, όπως τον αντικρίζει κανένας από τις ράχες της

Κυριάκος Παπαγεωργίου και Βασίλης Παπαγεωργίου με κοινή Πυρσογιαννίτικη καταγωγή.

Πυρσόγιαννης, είχα περάσει σαν τον κλέφτη κι άραξα κάποια βράδια στους Χιονιάδες, είχα κορυφωθεί ως τη "2.520" του Γράμμου, είχα περπατήσει μέσα στις κροκάλες του Σαραντάπορου (είχα διαβεί, δηλαδή, τον Ρουβίκωνα) κι ανηφόρισα ως την Καστάνιανη, ακριβώς απέναντι από την Πυρσόγιαννη, είχα δειπνήσει στο Ασημοχώρι, είχα - και τί δεν είχα κάμει, χωρίς ν' απλώσω χέρι και δίχως να πατήσω το ιερό έδαφος της Πυρσόγιαννης.

Οπότε, αφού δεν είχα τίποτ' άλλο να κάμω, γύρω από την Πυρσόγιαννη, μια μέρα πήρα την ηρωική απόφαση να χτυπήσω την πόρτα της και να διανέσω, διακονεύοντας ελεημοσύνη από το πλούσιο αρχείο της για την πατρογονική καταγωγή μου.

Κι έτσι έπεσα πάνω στον τότε Πρόεδρο του Δημοτικού Συμβουλίου των Μαστοροχωριών, τον **Βασίλη Παπαγεωργίου**, που ήταν κρυμμένος πίσω από την εσώπορτα του δημαρχείου. Μόλις με είδε ο Βασίλης τάχασε.

Με κοίταξε καλά – καλά στα μάτια, ύστερα με περιεργάστηκε από την κορυφή ως τις πατούσες (αφού του είπα πως έχω περπατήσει όλη την περιοχή) και μου πέταξε τον παροϊμιακό λόγο:

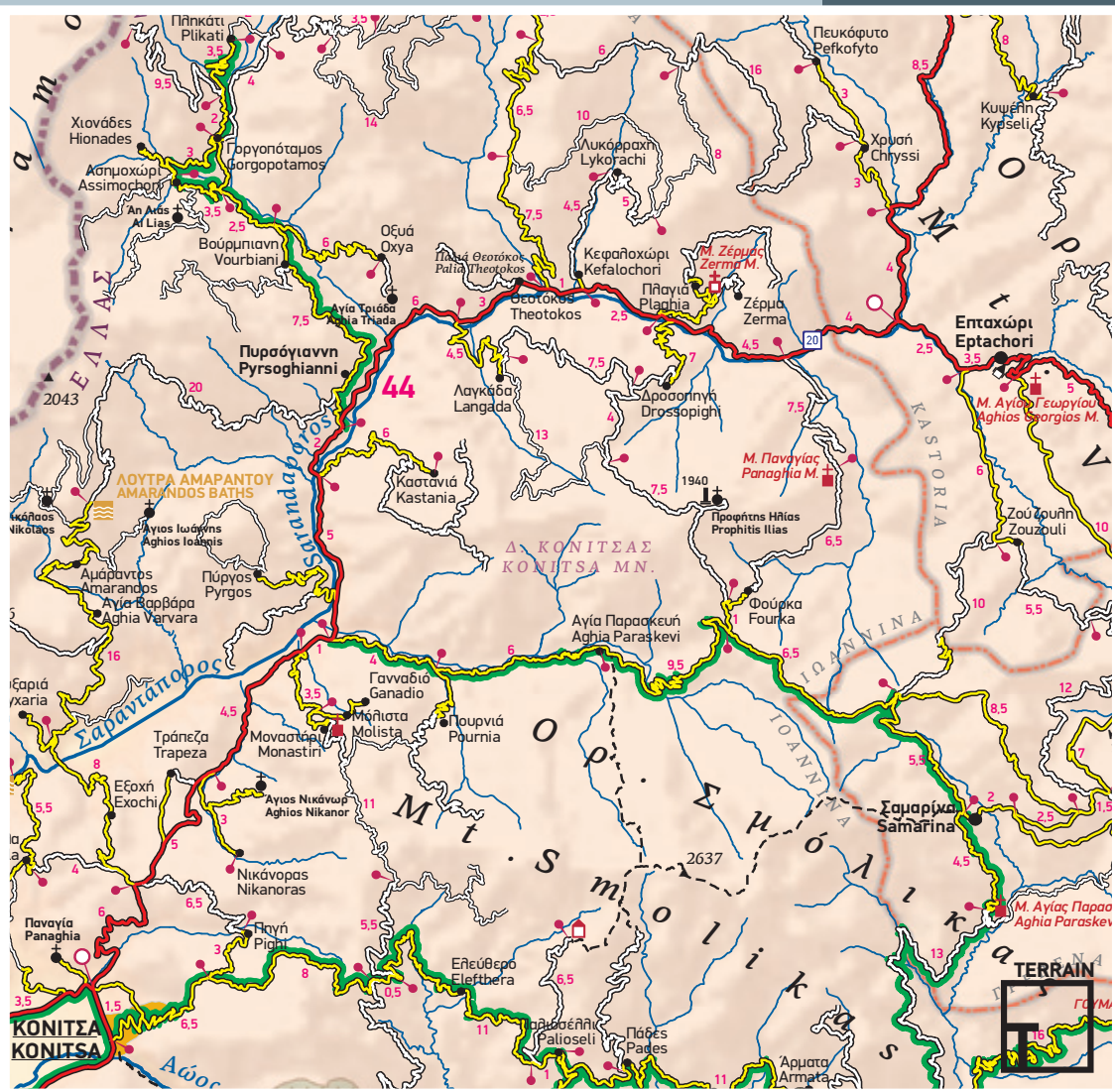
"Τι γυρεύει η αλεπού στο παζάρι;"

Του ανέλυσα το έργο της αλεπούς και το νόημα του παζαριού...

Ο παππούς μου είχε φύγει αρχές του αιώνα από την Πυρσόγιαννη κι έχτισε ένα μεγάλο τμήμα του Βόλου.

Από κει κι έπειτα γίναμε "αδελφοί", "αδελφοποιτοί" και ξάδελφοι.

Η Πυρσόγιαννη είχε μπει για τα καλά στο αίμα μου και δε μ' άφησε ποτέ ως τα τώρα. Πάντοτε είχα οδηγό και συνδρομητή, στις περιόρες και τις αναγνώσεις των τοπίων και των μύθων που την εξέθρεψαν, τον "ξάδερφο" Βασίλη Παπαγεωργίου, τον ιδαλό της Πυρσόγιαννης, του κορυφαίου πετράδικου κεφαλοχωριού της πατρίδας μας...

Τμήμα από τον χάρτη **Ήπειρος και Δυτική Μακεδονία 1:200.000**
των εκδόσεων **Terrain**, www.terrainmaps.gr

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Ξενώνας - Ταβέρνα «Αρμολί», Τηλ. **26550 31297**
Καφέ - ταβέρνα «Κόκα - Καρυά» Τηλ. **26550 31228**

Αποστάσεις

Θεσσαλονίκη - Πυρσόγιαννη :

α) Μέσω Νεάπολης - Πενταλόφου - Επταχωρίου: **247 χλμ**

β) Μέσω Γρεβενών - Δοσικού - Επταχωρίου : **240 χλμ**

Αθήνα - Πυρσόγιαννη:

α) Μέσω Λαμίας - Καρδίτσας - Ιωαννίνων : **547 χλμ**

β) Μέσω Πάτρας - Άρτας - Ιωαννίνων : **511 χλμ**

